

Власт и медији: новинарство у Бермудском троуглу

МИЈАТ ЛАКИЋЕВИЋ

Нема ни једног дела државног апарата, почевши од председника и премијера, преко (министарстава) војске и полиције, и преко тужилаштва и судства, до пореских органа и разноразних „санитарних“ инспекција, до јавних и комуналних предузећа, који није укључен у борбу против независних и нережимских медија

Искрено говорећи, овај наслов сам употребио још пре десетак година на једној конференцији у Сарајеву, покушавајући да илуструјем ситуацију у којој се налазе медији у Србији. Дакле, новинарима овде никада није било лако, они су увек били изложени притисцима са свих страна и морали су уложити силне напоре да у тим немирним водама не буду потошљени. Уместо да слабе, удари су непрестано расли, појачавали се и умножавали, тако да се данас комотно може рећи да од демократских промена „седма сила“ у Србији није била у тежем положају.

Темена тог медијског бермудског троугла могла би се у три речи дефинисати као: политика, полиција и економија. Из тих тачака, или боље – сфера, крећу урагани, ударају громови и друге временске непогоде у којима медији не само да нестају, него и међу онима који опстају многи губе компас и (професионалну) оријентацију. Има, дакле, мора се признати, и медија који су „легли на руду“, из економских, политичких или неких трећих разлога подлегли претњама и уценама, а са друге стране, накупило се богами на командним мостовима медија и поприлично свакојаког олоша, те сад и једни и други раде у функцији сила владајуће осовине. Ова група провладиних медија нема никаквих проблема са властима, њих власт подржава и одржава, ако их већ није директно и основала.

Друга група медија, од власти независна, која (колико-толико) настоји да се држи

Фото: Медија центар

професионалних стандарда и новинарског кодекса, у веома је тешкој ситуацији, на ивици опстанка. На њих се, заправо, ова прича највише и односи.

Политика: Производња непријатеља

Политика и медији такорећи природни су непријатељи, јер је основни посао новинара да политичаре хватају у непочинствима разних врста, али је ретко кад међу њима било толико отворене нетрпељивости као данас. Родоначелник таквог односа према медијима је актуелни председник државе Александар Вучић. Да ли је то последица његових траума из младости када је био министар за информисање током рата 1999. године па му је ратна реторика остала у крви или је просто реч о аутократском рефлексу није ни важно; тек Вучић данас медије отворено дели на пријатеље и непријатеље. Против ових других су наравно сва средства дозвољена.

Највидљивије се то манифестује на конференцијама за штампу када на питања која му се не свиђају не одговара, него новинаре етикетира и сврстава у присталице

опозиције или на други начин покушава да их дисквалификује као непрофесионалне и необјективне. Тако је, рецимо, у јануару 2016, као премијер, на питање новинарке ТВ Војводине „да ли су државни функционери Србије сами од отварања Европског првенства за ватерполисте направили политички догађај“, Вучић узвратио са: „ови ваши су се сликали свуда и кад ништа нису урадили“. А на реакцију новинарке РТС-а, која је рекла да није у реду да новинаре етикетира са „ваши“ Вучић је одговорио да ће се он „обраћати како жели“ а затим РТС оптужио да он „етикетира“.

Посебно је занимљив Вучићев однос према „јавном сервису“ према којем је од почетка применио тактику „напад је најбоља одбрана“. Још се није честито ни сместио у Немањину 11, а издао је саопштење у коме се РТС оптужује да „уместо да буде јавни сервис свих грађана, служи као свакодневни полигон за прљаве нападе на председника СНС-а Александра Вучића“. „СНС се не жали ни на шта, али желимо да информисемо грађане да Радио-телевизија Србије, уместо да буде јавни сервис свих грађана, служи као свакодневни полигон за прљаве нападе на председника СНС-а Александра Вучића... Имали смо прилике да претходних дана, као и данас, у дану када се формира Влада Републике Србије, будемо сведоци бујице неоснованих примедби водитеља РТС-а, са јединим циљем – да се унизи нова Влада и углед Александра Вучића“, речено је у промтном саопштењу СНС-а. Ни након тога, Вучић практично није пропуштао ни једну прилику да кад год би се са РТС-а чуо било какав критички тон према властима државну телевизију оптужи за пристрасност, да „шири мржњу према појединцима или Влади само зато што не мислимо као они“ и слично. Тако је, мало по мало, РТС потпуно „пацификован“ и дошао чак дотле да се емисије, после првих критичких опаски на рачун вође, практично прекидају.

Вучић није презао ни од тога да медије, посредно наравно, оптужи да раде у туђем, тј. интересу неких страних држава. Тако по правилу N1 назива „америчком телевизијом“, док у случају неких других медијских кућа – које су формално правно, као и N1 (и

све друге „стране компаније“) домаће, али су такође у страном власништву – то никада не помиње. Уосталом, по тој Вучићев(ск) ој логици, ако се узме у обзир да јавни дуг Србије износи преко две трећине српског бруто домаћег производа, могло би се рећи и да Влада Србије у ствари није домаћа него иностранна влада.

Да ту Вучић, било као премијер или као председник, не зна за границе показује и не тако давни случај када је на ТВ Пинк рекао да су „поједина медијска удружења добијала новац да би водила кампању поводом нелегалног рушења у Савамали“ и још додао како ће о томе „доставити све податке које могу да објаве“. Након тога су НУНС и НДНВ јавном тужилаштву упутили захтев да по службеној дужности саслуша Александра Вучића, јер је „изнео сазнања о кривичном делу које се гони по службеној дужности“, односно упозорили да је, са друге стране, „уколико је говорио неистину, Вучић извршио кривично дело“.

У тој атмосфери коју је креирао најмоћнији човек у држави, у којој се чинило да је сезона лова на новинаре непрекидно отворена, наравно да се дешавало да се његови гоничи са мање самоконтроле забораве и „отргну с ланца“. Тако се „Бати“ Гашићу десио онај гаф са „новинаркама које клече“ што је морао да плати превременим напуштањем функције министра одбране (мада му је то Вучић касније обилато надокнадио још

важнијим и местом од истинског поверења, тј. постављењем за начелника Безбедносно-информативне агенције).

Један други Вучићев „повереник“ за специјалне задатке, министар полиције, више пута је користио ту патриотску флоскулу о „америчкој телевизији“, док се актулени министар одбране Александар Вулин определио за лични обрачун, назвавши новинара КРИК-а, који му је открио „тетку“ из Канаде, наркоманом.

Ако се од Вучићевих младорадикала ништа боље није могло очекивати, онда се од премијерке Ане Брнабић, уз све резерве, ипак очекивало да направи извесну дистанцу и да се баш у тој мери не уклопи и не утопи у ту напредњачку масу. Али, уместо да се позабави успостављањем и одржавањем правила фер и поштене конкуренције на тржишту, председница владе је само успела да се прослави изјавом да „нема објективног новинарства у Србији, односно јакко је мало објективних новинара“.

Полиција: Силом на новинаре

Полиција је овде узета као генеричко име или најмањи заједнички садржалац за читав скуп државних органа који у складу са „марксистичким“ принципом „свако према могућностима“ дају свој допринос прогону независних и професионалних медија у Србији. А који се, тај прогон, најпрегнатније огледа у чињеници да у Србији закон не важи подједнако за све. Односно да се основно правило владавине права – да су сви пред законом једнаки – овде не поштује и да држава води дискриминаторну политику. У чему не преза ни од тога да проваљује у станове „сумњивих лица“, као што се десило новинарки КРИК-а Драгани Пећо.

Или, „најеклатантнији“ пример. Након што су током протеста (десничарских политичких организација „Двери“ и „Здрава Србија“) испред ТВ „Пинк“ нападне новинарке Гордана Узелац и Мара Драговић, нападач, тј. осумњичени Д. В. из Лучана (узгред, његово пуно име и презиме, из крајње нејасних разлога, никада није саопштено јавности) експресно је ухапшен. И то је у

реду. Али они паропартијски полицајци који су још у мају, током инаугурације председника Александра Вучића, испред Народне Скупштине физички насрнули на новинарку Данаса Лидију Валтнер и фото-репортера Милутина Марковића ни до дана данашњег нису откривени. Иако су и они, као и онај несретник испред „ружичасте телевизије“, снимљени камерама, штавише и фотографије су им објављене у новинама. Министар полиције Стефановић је догађај испред Пинка окарактерисао као „чист фашизам“, док о (пара)државном насиљу испред парламента није рекао ништа. А председник Вучић, док је повређене новинарке Узелац и Драговић обишао лично, није му пало ни на крај памети да упуту макар речи извињења Лидији Валтнер и Милутину Марковићу, ако већ није хтео да и њих лично посети. Напротив, практично их је оптужио да су се нашли на месту на коме, по његовом мишљењу, није требало да буду. Зар тим гестом председник Републике није свим државним органима јасно ставио до знања шта је препоручени модел понашања? И да сви грађани Србије нису, а и не треба, док је он на власти, да буду једнаки пред законом. Питање је реторичко, наравно. Јер, као што рекосмо, није он тај гест први пут тек пре неки дан учинио; Вучић је своју политичку каријеру тако и отпочео.

Што се на крају крајева свакога дана лепо може видети. Тужбе новинара против носилаца јавних функција такорећи аутоматски се прослеђују у канту за отпатке, док тужбе у обрнутом смеру експресно стижу на суд. Нема сумње да ће исту судбину доживети и тужба коју је горе (не)поменути новинар КРИК-а Урош Дојчиновић поднео против Вулиновог „Покрета социјалиста“. Јер, уосталом, за Дојчиновића је само речено да је наркоман; Вучићев доглавник Миленко Јованов је Наташу Јеремић, супругу Вука Јеремића (некадашњу новинарку РТС-а) тамо негде у марту, за време председничке кампање, назвао шефицом нарко мафије – то јест, да будемо сасвим прецизни, оптужио је да „управља целокупним нарко тржиштем у Србији“ – али је њену кривичну пријаву Тужилаштво средином октобра одбацило као неосновану.

Ипак, у рату против медија – ваљда као „унутрашњег“ непријатеља, па му то некако дође у опис службе – највише се истакао министар полиције. Који је због текстова објављених о његовом раду, тужио недељник НИН и портал „Пешчаник“. Тужилаштво се овог пута није двоумило, у „року од одмах“ прихватило је кривичне пријаве, а истим темпом заказано је и суђење. У првом случају, првостепени суд је за наше прилике такође неочекивано брзо, донео и пресуду – у корист Стефановића, али је Апелациони суд (вероватно под утицајем неке више силе, која се уплашила да ће брука да пукне до Брисела) пресудио у корист (слободе) штампе.

У другом случају, међутим, пресуде још нема. Поучен искуством Стефановић једноставно не долази на рочишта, а суд нема снаге и храбрости да процес оконча. Малтретирање траје.

Тако да, иако на први поглед „ослобађање НИН-а“ улива неку наду да ће макар у крајњој инстанци, на суду, медији моћи да се изборе за очување својих права, то није тако извесно. Јер, шта гарантује да у том случају заправо није одлучила чињеница да

је НИН – „немачка фирма“? Тачније – фирма у власништву немачке компаније Ринггер, што би на суду у Стразбуру могло да има мало већу тежину од српске полиције. Тако да је Стефановићу остало да бес искаљује у границама „своје надлежности“, тј. против домаће медијске „бораније“.

Економија: Финансијско исцрпљивање

Као што су, рецимо, Брањске. Одлука власника, директора и главног уредника Брањских, донедавног председника Независног удружења новинара Србије Вукашина Обрадовића, да после 23 године рада угаси своје животно дело, а потом покуша да исто учини и са сопственим животом ништа је друго до потез очајника. Потез уморног и разочараног човека, који је преко главе претуррио сва могућа „оловна времена“, али ово данашње није могао. Кад је видела да сила, претње и уцене не помажу, актуелна власт је смислила најгору тортуру – финансијску полицију. Она се показала као можда најефикасније оружје државе у борби против медија.

Дакле, том моћном арсеналу, састављеном од председника, премијера, (министра) војске и полиције, тужилаштва и судства, прикључена је, као нека врста „дрвених беретки“, и Пореска управа (која, узгред, „формацијски“ припада министарству финансија). Они прво пуцају па вичу стој. То јест, разрежу казну, коју ви прво морате да платите, па после можете да се жалите до миле воље. Као што се рецимо десило у „случају Кикиндске“ које су због наводног пореског дуга блокиране. Кажемо „наводног“, јер се убрзо испоставило да никаквог дуга нема, него да су порезници обавезу Кикиндских повећали за, веровали или не, 200 пута. После су, додуше – у ствари, кад су ухваћени у лажи – порески органи грешку признали, али блокаду нису скинули па Кикиндске нису могле да се појаве у продаји. Огромна штета која је због тога за ту малу фирму настала никада није надокнађена. А ону тешку страну реч „извини“, што би рекао Балашевић, да и не помињемо.

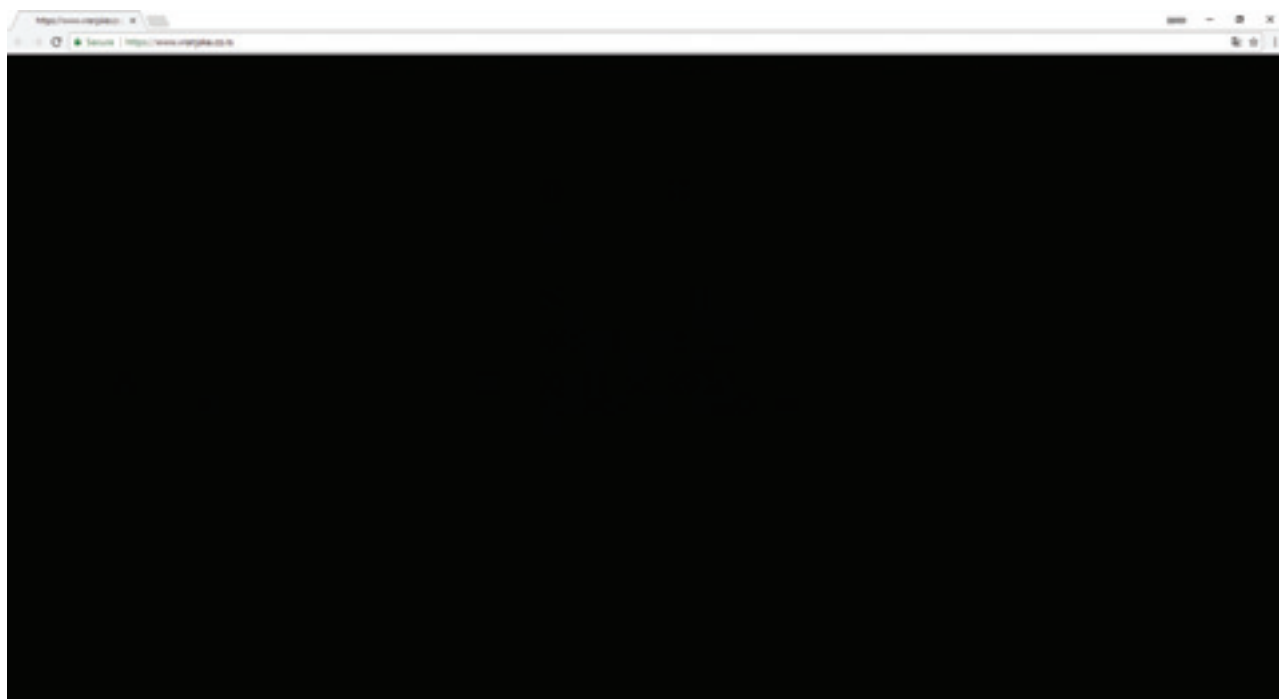
Захваљујући „малој помоћи пријатеља“, да цитирамо и Битлсе, Кикиндске су се на крају ипак извукле; Врањске нису биле те среће. А на отворено писмо директорки Пореске управе у Врању где говори о правом државном насиљу којем су Врањске већ годинама изложене – укључујући и сасвим незаконито решење којом су профит предузећа порезници прогласили за његов лични приход и због чега му се већ две године одбија пола плате – Обрадовић никада није добио одговор.

Зато је добио одговор од више инстанце, тј. премијерке Ане Брнабић. Која ће, када овај муљ који се подигао поново падне на дно, остати упамћена можда пре свега по томе што се прилично хладно и бирократски понела према хуманој димензији тог случаја. С обзиром на то чак је и мање значајно нешто што је начелно важније – чињеница да је председница Владе показала „паушални однос“, односно неразумевање целокупне ситуације у којој се налазе медији у Србији. Па је тако у саопштењу њеног „кабинета“ поводом „врањанских гибања“ изнела низ података о томе колико су Врањске последњих година добиле средстава од државе. Али је премијерка заборавила да се распита колико су у исто време добили неки други медији. Да је то учинила видеала би оно што је у свом одговору навео Обрадовић, то јест, рецимо, да је „Врањска

Плус, локална страначка телевизија Српске напредне странке, формирана пре нешто више од годину дана за потребе предизборне кампање и извештавање о активностима СНС на локалу, медијска кућа која дневно има десетак минута властите продукције у виду вести, док остатак програма чине реемитовани садржаји медијских кућа из других градова Србије, на последњем градском конкурс од Града Врања добила 6,5 милиона динара, а Врањске – 150.000 динара“.

Није ово прилика да се улази у све детаље овог случаја – о томе би могла да се напише књига – али и ово што је наведено довољно је илустративно, тј. „парадигматично“ за медијску слику Србије. Јер, наравно, Врање није никакав изузетак, него само врх леденог брега; тако је у читавој Србији, од Хоргоша до Прешева. Тако је у Новом Саду, Руми, Кикинди, Чачку, Крушевцу, Прибоју, Нишу и, наравно, Београду. Независни медији, ако ишта добију, добију мрвице, лавовски део иде по партијској линији. После почетн(ичк)ог несналажења, тј. после освајања власти на локалним изборима, напредњаци су се организовали, основали сопствене медије и сада њима деле паре из у међувремену повећаних државних фондова. Свуда постоје неке „Врањске“ и нека „Врањска плус“.

Коначно, али не и најмање важно, не ради се само о томе да државне паре, тачније паре

пореских обвезника, иду директно медијима под контролом (власничком или политичком/ полицијском, директном или индиректном) власти. Јавна предузећа, локална или централна, оглашавају се искључиво у режимским медијима.

Ни то, међутим, није све. Није реч само о државним фирмама. Ни приватне не смеју да се оглашавају у медијима који нису по вољи владајуће гарнитуре. И њима, чим њихова реклама буде примећена, стиже нека „санитарна“ инспекција да их одучи од „нездравих“ навика. Што значи да су у акцији „чишћења“ медијске сцене ангажовани и други делови државног апарата: министарства пољопривреде, трговине, енергетике, саобраћаја..., а ако читате неподобну штампу, може да вам стигне и просветна.

Све у свему, ако је на крају овог текста потребно извући неки закључак, очигледно је да нема буквално ниједног дела државне структуре која, како оно рекосмо – у складу са својим могућностима, а да сад довршимо – и према потребама господара Вучића, није укључена у тај обруч мрачних сила око малог новинарског племена. Или, да се вратимо оној метафори с почетка, која није на некој страни тог бермудског троугла у коме се професионални и независни медији збиља доимају као орахова љуска.

Али, што рече Његош, „тврђ је орах воћка чудновата...“.